

ORTAKLAR CARİ HESABI**Serdar KUŞCU (*)****1 - GİRİŞ**

Türkiye’de ticari faaliyette bulunan şirketlerin içerisinde aile şirketleri önemli bir paya sahiptir. Sermaye birikiminin yetersiz olması dolayısıyla şirketler genelde düşük sermayeler ile kurulmaktadır. Sermayenin yeterli olmaması durumunda yapılan gider ve ödemeler için ister istemez ortaklar cari hesapları kullanılmaktadır.

Şirketlerin ortaklarıyla ticari ilişkiye girmelerinde tabi ki bir sakınca yoktur. Ortaklarından ödünç para alabilir ve ortaklarına ödünç para verebilir. Bu ticaretin bir gereği olup ticari teamüller içerisinde yapıldığı sürece hiçbir sorun teşkil etmeyecektir. Ancak ortakların ve şirketlerin Türk Ticaret Hukukumuz açısından ayrı birer kişilik olarak değerlendirilmesi ve Kurumlar Vergisi Kanunu’ndaki “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç” hükümleri dikkate alındığında, ortaklar cari hesabının kullanımı önem kazanmaktadır. Çalışmamızda ortaklar cari hesabının işleyişi genel olarak anlatıldıktan sonra, Kurumlar Vergisi Kanunu’nda yer alan Transfer Fiyat-

landırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı çerçevesindeki değerlendirmelerimize yer verilecektir.

2- ORTAKLAR CARİ HESABI

Tek Düzen Hesap Planında 4 adet Ortaklar Cari Hesabı bulunmaktadır. Bu hesaplar sırasıyla:

a) 131. Ortaklardan Alacaklar Hesabı: Ortakların işletmeye olan kısa vadeli borçlarının izlendiği hesaptır.

b) 231. Ortaklardan Alacaklar Hesabı: Ortakların işletmeye olan uzun vadeli borçlarının izlendiği hesaptır.

c) 331. Ortaklara Borçlar Hesabı: İşletmenin esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısıyla ortaklara (ferdi işletmelerde işletme sahibine) borçlu bulunduğu kısa vadeli tutarların izlendiği hesaptır.

d) 431. Ortaklara Borçlar Hesabı: İşletmenin esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısıyla ortaklara (ferdi işletmelerde işletme sahibine) borçlu bulunduğu uzun vadeli tutarların izlendiği hesaptır.

(*) Vergi Denetmeni

3- ORTAKLARDAN ALACAKLAR HESABI ve İŞLEYİŞİ

Ortakların işletmeye olan borçları, bilançonun aktifinde 131 ve 231 no'lu hesaplarda takip edilmektedir. Bu hesaplar aktif karakterli olup bilançoda borç kalanı vermektedir. 131 ve 231- Ortaklardan Alacaklar Hesabının borç bakiyesi vermesinin anlamı, ortağın işletmeye borçlu olmasıdır. Özellikle sermaye şirketlerinde, şirket ortağının şirkete borçlu durumda bulunması, şirketin fonlarının daha başka bir anlatımla şirket sermayesinin ortak tarafından kullanılmış olması anlamını taşır.

Şirketin ortaklarından ayrı bir kişiliği vardır. Şirketin tasarrufunda bulunan sermayenin en iyi şekilde değerlendirilip şirkete kar olarak gelmesi gerekmektedir ki bu da şirketin kuruluş amaçlarından en önemlisidir. İşte ortaklara kullandırılan bu fonlar, üçüncü kişilere verilerek kar elde edilecek tutardan mahrum kalınması anlamına gelmektedir. Bu durumda şirketin ortağına kullandırdığı paralar için faiz tahakkuk ettirmesi en doğru hareket olacaktır. Ancak burada transfer yoluyla örtülü kazanç dağıtımı konusu gündeme gelecektir ki bu konu ileride ayrı bir bölüm olarak ele alınacaktır.

Şirketin, ortağına ödünç para verirken dikkat edilmesi gereken bir konuda, şirketin de aynı zamanda kredi kullanıyor olup olmamasıdır. Şirket bilançosunun incelenmesinde şirketin kredi kullanıyor olması halinde, 131 ve 231- Ortaklardan Alacaklar Hesabının da borç bakiyesi veriyor olması, kullanılan kredinin ortak tarafından çekildiği düşüncesini yaratır. Zira ortağa borç verilmiş olsaydı belki de şirket kredi kullanmak zorunluluğunda kalmayacaktı. Bu durumda şirketin ödediği banka faizlerinin de gider olarak dikkate alınması mümkün olmayabilecektir.

Ayrıca ortaklardan olan alacağın şüpheli hale gelmesi hatta bunun için karşılık ayrılması düşünülemez.

Ortaklardan olan alacak için karşılık ayrılması halinde bu karşılık Kanunen Kabul Edilmeyen Gider olarak vergi matrahına ilave edilmelidir.

4- ORTAKLARA BORÇ PARA KULLANDIRMA İŞLEMİNİN BSMV AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi'nin (BSMV) mükellefi, 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu'nun 30'uncu maddesine göre; banka, banker ve sigorta şirketleridir.

Ortaklarına cari hesap yoluyla borç para kullandıran şirketler banka, banker ve sigorta şirketi değilse BSMV mükellefi de değildirler. Bu durumda işlemin BSMV'ye tabi tutulması söz konusu değildir.

Diğer yandan ortaklarına cari hesap yoluyla borç para kullandıran şirketi ikrazatçı kabul etmek de olanaklı değildir. Nitekim Danıştay, 23.10.1997 tarih ve E.1996/3270 K.1997/3335 sayılı kararında;

“ Mükellef A.Ş'nin ortaklarına önemli ölçüde para verme işleminin BSMV'ye tabi olabilmesi için şirketin borç para verme işiyle devamlı olarak uğraşması sadece ortaklarına değil, üçüncü kişilere de bir yıl içinde müteaddit defa borç para vermesi, başka bir ifade ile ikrazatçılık faaliyetinde bulunduğu tespit gerektir. Oysa ortaklara olan borç-alacak ve faiz ilişkisini ikrazatçılık olarak nitelendirmek ve olayı BSMV'ye tabi tutmak olanağı bulunmamaktadır.” şeklinde görüş bildirmiştir.

5- ORTAKLARA BORÇ PARA KULLANDIRMA İŞLEMİNİN KDV AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Şirketlerin cari hesap yoluyla ortaklarına borç para kullandırması işlemi, ticari anlamda bir finans işlemidir. Çünkü ortaklar şirketten faizsiz

aldıkları ödünç paralarla finansman gereksinimlerini karşılamakta, bankalara ödenecek finansman yükünden kurtulmaktadırlar. Bu şekilde şirket tarafından ortaklara bir menfaat sağlanmaktadır.

Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 5'inci maddesinde; vergiye tabi bir hizmetten, işletme sahibinin, işletme personelinin ve diğer şahısların karşılıksız yararlandırılmasının hizmet sayılacağı belirtilmiştir.

Bu açıklamalara göre şirketlerin cari hesap yoluyla ortaklarına borç para kullandırması işlemi, ticari anlamda bir finans işlemi olup, Kanunun 1/1'inci maddesine göre KDV'ye tabi bulunmaktadır.

Nitekim Vergi İdaresince verilen bir özgelgede¹; "Bir sermaye şirketinin ortaklarına borç para vermek suretiyle gerçekleştirdiği finans hizmetlerinin banka ve sigorta muameleleri vergisi kapsamına girmediği, KDV'ye tabi tutulması gerektiği" belirtilmiştir².

Cari hesap yoluyla ortaklara borç para verilmesi işleminde, borç olarak verilen paranın ilgili yıl (ya da hesap dönemi) içinde belli dönemler itibarıyla tahsil edilmesi diğer bir ifade ile borç para verilmesi ve tahsil işleminin aynı yıl içerisinde gerçekleşmesi halinde, KDV yönünden vergiyi doğuran olayın borç verilen paranın or-

taklardan tahsil edildiği tarihte meydana geldiği kabul edilmelidir.

Borç para verme ve tahsil işlemlerinin birden fazla yıla tekabül etmesi halinde ise, her yıl veya hesap dönemi sonunda (31.12.) vergiyi doğuran olayın meydana geldiği kabul edilmelidir. Bu husus, GVK ve KVK'daki takvim yılı veya hesap dönemi, muhasebede ise dönemsellik ilkelerinin bir sonucudur³.

6- ORTAKLARA BORÇLAR HESABI ve İŞLEYİŞİ

İşletmelerin ortaklara olan borçları ise, bilançonun pasifinde yer alan 331 ve 431 no' lu hesaplarda takip edilmektedir. Bu hesapta izlenen borçlar, ticari bir faaliyet neticesinde oluşmamıştır. Bir borcun ortakla ilgili olmasına karşın ticari bir faaliyet neticesinde oluşması halinde 32. Ticari Borçlar Hesap Grubunda izlenmesi gerekmektedir.

331 ve 431 no'lu hesaplar pasif karakterli olup bilançoda alacak kalanı vermektedir. Bakiyenin alacağı işletmenin ortağına olan borcunu göstermektedir. Özellikle sermaye şirketlerinde, şirket ortağının şirketten alacaklı durumda bulunması, şirketin kullanmakta olduğu fonların daha başka bir anlatımla şirket sermayesinin ortak tarafından karşılandığı anlamını taşır.

¹ 20.02.1997 tarih ve 2081 sayılı özelge.

² Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu'nun, E.No:2002/631, K.No:2003/332 kararında; "Davacı kurumun ortaklarına ödünç para vermesinin finansman hizmeti olduğundan bahisle, Katma Değer Vergisine tabi tutularak tarhiyat yapılmasında hukuka aykırılığın söz konusu olduğu" ifadelerine yer verilmiştir. Kararın gerekçesinde ise, "Ortakların şirket işlerinin yürütülmesi amacıyla her zaman şirketten borç para almaları veya şirkete borç para vermeleri mümkün olup, ortakla şirket arasında bu şekilde sürekli hareket halinde işleyen ortaklar cari hesabının bulunması ve bu işlem için faiz yürütülmemesi ekonomik gerekçelere uygun ve iş yaşamının doğal akışı gereğidir. " ifadeleri yer almaktadır. Dolayısıyla bu konuda idare ile yargı kararları arasında bir ihtilaf söz konusu olup kişisel görüşümüze göre de ortaklara borç para kullandırma işleminin ticari anlamda yapılan bir finans işlemi kapsamında değerlendirilerek ve KDV Kanunu'nun 5'inci maddesi hükmü göz önüne alınarak KDV'ye tabi tutulması gerekmektedir.

³ Mehmet ALTINDAĞ, Vergi ve Revizyon Rehberi, s. 374.

Şirketin ortağından aldığı ödünç para için faiz ödemesi gayet normaldir. Çünkü ortak böyle bir finansman sağlamıyor olsa idi bu finansmanı sağlayacak bir finansman kuruluşu bulunacak ve bu kuruluştan faiz karşılığı ödünç para alınacaktı. Faiz oranı olarak TCMB'nin kısa vadeli avans işlemlerinde uyguladığı faiz oranı uygulanmalıdır.

Nitekim konu ile ilgili Danıştayın muhtelif uyuşmazlıklarda;

“ Matrah farkının hesaplanmasında paraların şirketten çekildiği ve daha sonra şirkete yatırıldığı tarihler arasındaki süre için o tarihler arasında Merkez Bankası tarafından uygulanmış olan reeskont faiz oranının esas alınması gerekmektedir.....”

“.....davacı şirketin defter kayıtlarında ortaklardan alacaklar hesabına kaydedilen para miktarının adetlendirilmesi sonucu bulunan borçlu adet bakiyesinin Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nca kısa vadeli avans işlemlerine uygulanan ortalama faiz oranının uygulanması sonucu hesaplanan matrah farkı üzerinden yapılan tarhiyat yasaya aykırılık bulunmamaktadır.....”

“.....ortakların cari hesabında bulunan borç bakiyelerine borcun ortaklarda kalma süresi itibarıyla ve merkez bankasının kısa vadeli kredilere uygulamış olduğu faiz oranı dikkate alınarak bulunan matrah farkı üzerinden salınan vergide ve kesilen kaçakçılık cezasında isabetsizlik görülmediği”, şeklinde bir çok kararı vardır.

7- ORTAKLARA BORÇ PARA KULLANDIRMA İŞLEMİNİN TRANSFER FİYATLANDIRMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI OLARAK DEĞERLENDİRİLİP DEĞERLENDİRİLMEMEYECEĞİ

21.06.2006 tarih ve 26055 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak bazı maddeleri yayımında

ve bazı maddeleri 01.01.2007'de yürürlüğe giren 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre “Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı, 13'üncü madde'de düzenlenmiştir.

Buna göre;

Kurumlar, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunursa, kazanç tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış sayılır. Alım, satım, imalat ve inşaat işlemleri, kiralama ve kiraya verme işlemleri, ödünç para alınması ve verilmesi, ikramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler her hal ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirilir.

İlişkili kişi; kurumların kendi ortakları, kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurum ile idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumları ifade eder. Ortakların eşleri, ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoyu ile üçüncü derece dahil yansoy hısımları ve kayın hısımları da ilişkili kişi sayılır. Kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkânı ağılayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun göz önünde bulundurulması suretiyle Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkelerde veya bölgelerde bulunan kişilerle yapılmış tüm işlemler, ilişkili kişilerle yapılmış sayılır.

Emsallere uygunluk ilkesi, ilişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanan fiyat veya bedelin, aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat veya bedele uygun olmasını ifade eder. Emsallere uygunluk ilkesi doğrultusunda tespit edilen fiyat

veya bedellere ilişkin hesaplamalara ait kayıt, cetvel ve belgelerin ispat edici kâğıtlar olarak saklanması zorunludur.

Kurumlar, ilişkili kişilerle yaptığı işlemlerde uygulayacağı fiyat veya bedelleri, aşağıdaki yöntemlerden işlemin mahiyetine en uygun olanını kullanarak tespit eder.

a) Karşılaştırılabilir fiyat yöntemi: Bir mükellefin uygulayacağı emsallere uygun satış fiyatının, karşılaştırılabilir mal veya hizmet alım ya da satımında bulunan ve aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilerin birbirleriyle yaptıkları işlemlerde uygulayacağı piyasa fiyatı ile karşılaştırılarak tespit edilmesini ifade eder.

b) Maliyet artı yöntemi: Emsallere uygun fiyatın, ilgili mal veya hizmet maliyetlerinin makul bir brüt kâr oranı kadar artırılması suretiyle hesaplanmasını ifade eder.

c) Yeniden satış fiyatı yöntemi: Emsallere uygun fiyatın, işlem konusu mal veya hizmetlerin aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilere yeniden satılması halinde uygulanacak fiyattan, makul bir brüt satış kârı düşülerek hesaplanmasını ifade eder.

Emsallere uygun fiyata yukarıdaki yöntemlerden herhangi birisi ile ulaşma olanağı yoksa mükellef, işlemlerin mahiyetine uygun olarak kendi belirleyeceği diğer yöntemleri kullanabilir. İlişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanacak fiyat veya bedelin tespitine ilişkin yöntemler, mükellefin talebi üzerine Maliye Bakanlığı ile anlaşarak belirlenebilir. Bu şekilde belirlenen yöntem, üç yılı aşmamak üzere anlaşmada tespit edilen süre ve şartlar dahilinde kesinlik taşır.

Tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazanç, Gelir ve Kurumlar Vergisi kanunlarının uygulamasında,

bu maddedeki şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kâr payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılır. Daha önce yapılan vergilendirme işlemleri, taraf olan mükellefler nezdinde buna göre düzeltilir. Şu kadar ki, bu düzeltmenin yapılması için örtülü kazanç dağıtan kurum adına tarh edilen vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması şarttır.

Yukarıda madde metninden anlaşılacağı üzere transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımından bahsedilebilmesi için, ortaklara borç para kullandırma işleminde emsallere uygunluk ilkesine uyulmamış olması gerekir. Ortığa borç kullandırma işlemleri emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak yapılırsa, örtülü kazanç dağıtımı gündeme gelecektir. Bilindiği üzere Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 11'inci maddesinin (c) bendine göre, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazançların kurum kazancından indirimi mümkün değildir.

Aynı şekilde Gelir Vergisi Kanunu'nun, "Gider Kabul Edilmeyen Ödemeler" başlıklı 41'inci maddesinin 5'inci bendine, 5615 sayılı Kanunun 3'üncü maddesiyle eklenen ve 04.04.2007 tarihinden itibaren geçerli olan hükme göre; "Bu fıkranın 1 ile 4 numaralı bentlerinde yazılı olan işlemler hariç olmak üzere, teşebbüs sahibinin, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen bedel veya fiyatlar üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunması halinde, emsallere uygun bedel veya fiyatlar ile teşebbüs sahibince uygulanmış bedel veya fiyat arasındaki işletme aleyhine oluşan farklar işletmeden çekilmiş sayılır.

Teşebbüs sahibinin eşi, üstsoy ve altsoy, üçüncü derece dahil yansoy ve kayın hısımları ile doğrudan veya dolaylı ortağı bulunduğu şirketler, bu şirketlerin ortakları, bu şirketlerin idaresi,

denetimi veya sermayesi bakımından kontrolü altında bulunan diğer şirketler ilişkili kişi sayılır.

Bu bent uygulamasında, imalat ve inşaat, kiralama ve kiraya verme, ödünç para alınması veya verilmesi, ücret, ikramiye ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler, her hal ve şartta mal veya hizmet alım yada satımı olarak değerlendirilir.

İşletmeden çekilmiş sayılan farklar, ilişkili kişi tarafından beyan edilmiş gelir veya kurumlar vergisi matrahının hesabında dikkate alınmış ise ilişkili kişinin vergilendirme işlemleri buna göre düzeltilir. İlişkili kişiler ve bu kişilerle yapılan işlemler hakkında bu maddede yer almayan hususlar bakımından 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13'üncü maddesi hükmü uygulanır."

Dolayısıyla hem Kurumlar Vergisi hem de Gelir Vergisi Kanunu'nda yer alan örtülü kazanç hükümleri dikkate alınarak, şirketin ortağa kullandığı paraların emsallere uygunluk ilkesi çerçevesinde değerlendirilmesi cezalı işlemlere muhatap olunmaması açısından önemlidir. Ayrıca mükelleflerin kullanılan Türk Lirası tutarını adetlendirme yaparak net adatı bulmaları ve bunun üzerinden hesaplanan faiz tutarını⁴ gelir olarak dikkate almaları risksiz ve yerinde bir çözüm olacaktır.

8- SONUÇ

Tek Düzen Hesap Planına göre dört adet Ortaklar Cari Hesabı kullanılmaktadır. Ortakların işletmeye olan borçları, bilançonun aktifinde 131 ve 231 no'lu hesaplarda takip edilmektedir. Bu hesaplar aktif karakterli olup bilançoda borç kalanı vermektedir. İşletmelerin ortaklara olan borçları ise, bilançonun pasifinde yer alan 331 ve 431 no'lu hesaplarda takip edilmektedir.

Türkiye'de faaliyet gösteren şirketlerin büyük bir kısmının aile şirketi olması, sermaye yapılarının yeterli olmaması vb. durumlarda yapılan gider ve ödemeler için ister istemez ortaklar cari hesapları kullanılmaktadır.

Şirketlerin ortaklarıyla ticari ilişkiye girmelerinde, ödünç para alıp vermelerinde ticari teatmüller içerisinde yapıldığı sürece hiçbir sorun yoktur. Ancak ortakların ve şirketlerin Türk Ticaret Hukukumuz açısından ayrı birer kişilik olarak değerlendirilmesi ve Kurumlar Vergisi Kanunu'ndaki "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç" hükümleri dikkate alındığında, ortaklar cari hesabının kullanımı önem kazanmaktadır.

Mükelleflerin 5520 sayılı KVK'nın 13'üncü maddesi ile getirilen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımına muhatap olmaları için, kullanılan Türk Lirası tutarlarını adetlendirme yaparak net adatı bulmaları ve bunun üzerinden hesaplanan faiz tutarını gelir olarak dikkate almaları ve aynı zamanda KDV matrahına da eklemeleri gerekmektedir. Faiz oranı olarak TCMB'nin kısa vadeli avans işlemlerinde uyguladığı faiz oranı uygulanmalıdır.

⁴ Faiz tutarı şu formülle bulunacaktır: Faiz = Net Adat _ Faiz Oranı / 365